

LÀNG NGHỀ THỦ CÔNG HUYỆN THANH OAI (HÀ NỘI) – TRUYỀN THỐNG VÀ BIẾN ĐỔI*

TRẦN HỒNG HẠNH

Cuốn sách “*Làng nghề thủ công huyện Thanh Oai (Hà Nội) - Truyền thống và biến đổi*” do PGS. TS. Bùi Xuân Đính chủ biên là công trình nghiên cứu của Phòng Nghiên cứu các dân tộc thuộc ngôn ngữ Việt - Mường (Viện Dân tộc học), được thực hiện trong 3 năm (2006-2008). Sách nằm trong các chuỗi đề tài nghiên cứu về người Việt của Phòng đã được triển khai trong những năm gần đây.

Với 547 trang, cuốn sách “*Làng nghề thủ công huyện Thanh Oai (Hà Nội) - Truyền thống và biến đổi*” gồm hai phần chính:

Phần thứ nhất - *Những vấn đề chung về nghề và làng nghề thủ công huyện Thanh Oai*, trên cơ sở khái quát về huyện Thanh Oai - một vùng đất “nhất cận thị, nhì cận giang, tam cận lộ”, các tác giả đã làm rõ diện mạo của các làng nghề thủ công truyền thống huyện Thanh Oai (Chương 1), biến đổi của nghề và làng nghề thủ công truyền thống huyện Thanh Oai từ hoà bình lập lại đến nay (Chương 2) và con đường đi lên của làng nghề thủ công huyện Thanh Oai (Chương 3).

Phần thứ hai, với tiêu đề “*Một số làng nghề thủ công tiêu biểu của huyện Thanh Oai*”, các tác giả giới thiệu 9 làng nghề tiêu biểu của huyện Thanh Oai gồm: 1) Làng chế

biên lâm sản Canh Hoạch - từ làm quạt đến đan nghề; 2) Làng Cự Đà với nghề làm tương, làm miến; 3) Làng điêu khắc gỗ Dư Dụ; 4) Làng Ước Lễ với nghề làm giò chả; 5) Hoàng Trung - từ làng buôn bè đến làm giò chả; 6) Làng Chuông với nghề làm nón; 7) Làng làm bún Thanh Lương; 8) Bình Đà - từ làng pháo đến làng đa nghề; 9) Làng nghề khâu bóng da Lê Dương và vai trò của một tổ hợp gia đình. Đây là những làng nghề đại diện cho 47 làng nghề đã được công nhận của huyện Thanh Oai - huyện được coi là đại diện cho “đất trăm nghề”, “vương quốc của các nghề thủ công” của tỉnh Hà Đông trước đây, sau này là tỉnh Hà Tây và nay thuộc Hà Nội. Mỗi nghề được các tác giả khảo tả khá kỹ về nguồn gốc, nguyên vật liệu chế tác, công cụ, kỹ thuật (trong đó có bí quyết nghề nghiệp), tổ chức sản xuất, tạo ra những sản phẩm mang những nét dáng riêng, phản ánh những mối quan hệ giữa con người với nghề và thiên nhiên trong vùng. Đặc điểm sản xuất có tác động lớn đến mọi mặt của làng. Tuy mang những nét chung của làng nông nghiệp, song các làng nghề vẫn có nhiều nét riêng, thể hiện trong tổ chức sản xuất, nhịp sống, mức sống, bố trí không gian kiến trúc làng, tâm tính, tính cách người làm nghề, các quan hệ xã hội giữa những người làm nghề với nhau, giữa khối cư

* Bùi Xuân Đính (Chủ biên) (2009), *Làng nghề thủ công huyện Thanh Oai (Hà Nội) – Truyền thống và biến đổi*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 547 trang, khổ 14,5cm x 20,5cm.

dân làm nghề với khối không làm nghề; giữa làng nghề với các làng khác, trong các sinh hoạt văn hoá, tín ngưỡng, hội hè...

Qua nghiên cứu các làng nghề, các tác giả cũng chỉ rõ sau khi thực hiện công cuộc Đổi Mới do Đại hội toàn quốc lần thứ VI Đảng Cộng sản Việt Nam khởi xướng (tháng 12 năm 1986), cùng với đà chuyển biến của các làng nông nghiệp, các làng nghề cũng có những thay đổi sâu sắc dưới tác động của nhiều yếu tố chủ quan và khách quan. Kết quả là một số làng nghề bị “biến mất” do không duy trì được sản xuất hoặc phải chuyển hướng sang nghề khác do những thay đổi của điều kiện kinh tế - xã hội dưới tác động của các chính sách của Nhà nước; nhiều làng nghề mới xuất hiện tạo ra những nét mới trong quan hệ xã hội của mỗi cộng đồng làng cũng như giữa các làng với nhau. Riêng tại huyện Thanh Oai, công cuộc Đổi Mới đã tạo điều kiện để nghề và làng nghề được hồi sinh mạnh mẽ. Các nghề được khôi phục và phát triển, kéo theo hàng loạt các dịch vụ ăn theo; trong đó, nhiều dịch vụ đã trở thành một nghề thực sự, không chỉ tạo đủ công ăn việc làm cho cư dân các làng nghề mà còn thu hút một lực lượng lớn lao động của các làng chưa có nghề. Phần lớn các nghề đã đem lại thu nhập tương đối cao, chủ đạo và tương đối ổn định cho cư dân làng nghề. Điều này đã làm thay đổi cơ cấu kinh tế trong các làng, góp phần quan trọng vào công cuộc xoá đói giảm nghèo, tăng tỷ lệ hộ giàu, cải tạo bộ mặt nông thôn. Đặc biệt là sự phát triển của nghề và các làng nghề đã làm xuất hiện một tầng lớp tiểu chủ có tiềm lực kinh tế khá, có quan hệ xã hội rộng rãi, giữ vai trò rất quan trọng trong việc bảo tồn và phát triển nghề truyền thống cũng như nhân cây nghề mới.

Bên cạnh những mặt tích cực và thuận lợi, nhiều nghề và làng nghề đang đứng trước

những khó khăn, bộc lộ nhiều mặt bất cập, như mặt bằng, vốn để sản xuất, đầu ra cho các sản phẩm, việc giáo dục văn hoá và đào tạo nghề, đặc biệt là vấn đề ô nhiễm môi trường... Mặc dù đem lại những lợi ích, hiệu quả kinh tế cao hơn và ổn định hơn hẳn nông nghiệp nhưng các làng nghề thủ công truyền thống huyện Thanh Oai vẫn chỉ là một sự bổ sung không hoàn hảo cho sản xuất nông nghiệp. Bên cạnh đó, sự phát triển của nghề và làng nghề của huyện Thanh Oai hiện nay vẫn thiếu cân đối và không vững chắc, với những biểu hiện rõ nét và đặc trưng nhất là thiếu những mặt hàng có giá trị kinh tế cao, có tính chủ lực, mũi nhọn, chiến lược và dài hạn.

Cuối cùng, các tác giả nhấn mạnh: trong đà công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước, người các làng nghề phải chủ động tạo mối quan hệ giữa duy trì, phát triển nghề và mưu sinh để hướng đến một cuộc sống đầy đủ, văn minh và để họ trở thành người thợ thủ công trong một xã hội công nghiệp. Muốn vậy, họ không thể thụ động trông chờ vào Nhà nước mà phải nỗ lực hơn nữa trong việc giữ gìn và phát triển nghề bằng cách chọn cho mình một hướng đi đúng: Nhà nước định hướng, hỗ trợ + Vai trò của các ông chủ + Các thợ có tay nghề cao.

Với nguồn tư liệu phong phú và tính phân tích tương đối cao, cuốn sách đã cung cấp cho người đọc một cái nhìn khá đầy đủ về diện mạo các nghề và làng nghề thủ công của huyện Thanh Oai, cũng như của một số làng nghề tiêu biểu, từ truyền thống đến hiện đại. Cuốn sách góp phần làm phong phú thêm nguồn tư liệu và việc nghiên cứu về nghiên cứu di sản kinh tế - văn hoá - xã hội của người Việt, cụ thể là việc nghiên cứu nghề và các làng nghề thủ công. Bên cạnh đó, nó cũng gợi mở những hướng nghiên cứu và phương pháp nghiên cứu nhân học về người Việt hiện nay.